

תוכן עניינים

X.....	1. תקציר.....
X.....	2. מבוא.....
X.....	4. שיטה.....
X.....	5. תוצאות.....
X-X.....	6. דיון.....
X-X.....	7. ביבליוגרפיה.....

מבוא

לאורך העשורים האחרונים מחקרים רבים עסקו בתחום האפקטיביות של סיוע כלכלי למדינות בהגברת צמיחתה של הכלכלה המדינות המקבלות סיוע (Fidrmuc & Kostagianni, 2015; Gates & Hoeffler, 2004; Minoiu & Reddy, 2010). ככלל, חוקרים נוטים לייחס חשיבות לצמיחתן הכלכלית של מדינות, שכן, צמיחה כלכלית מגדילה את כמות המשאבים העומדים לרשות המדינה, קשורה להפחתת שיעורי האבטלה והעוני של תושבי המדינה ומגבירה את רווחתם (Haller, 2012). חוקרים גורסים כי סיוע כלכלי חיצוני למדינות המצויות במשבר צפוי להוביל לצמיחת כלכלת המדינות לאור מגוון סיבות. למשל, הסיוע הכלכלי החיצוני מעניק למקבלי החלטות וקובעי מדיניות במשטר ייעוץ מקצועי בזמן המשבר, ייעוץ זה צפוי להוביל לשיפור במדינות ההתנהלות הכלכלית במדינה, וכפועל יוצא להוביל לצמיחה וגדילה בעתיד המדינה. בנוסף, ההלוואות הניתנות מצד מדינות זרות מסופקות במרבית המקרים תחת תנאים קפדניים, לרבות, דרישה לשינוי המדיניות המוניטרית בכלכלת המדינה או יישום של הצטמצום \ צנע פסיקלי. מתן סיוע חיצוני מתמשש במקרים רבים רק במידה והמדינה עומדת ברשימה של תנאים קפדניים שנועדו להטיב עם כלכלת המדינה (Burnside & Dollar, 2000; Fidrmuc & Kostagianni, 2015).

חרף ההסבר המופיע לעיל, מחקרים מעלים ממצאים סותרים ובחלקם מאכזבים למדי. למשל, בחלק מהמחקרים נמצא כי האפקט של הסיוע הכלכלי חסר משמעות סובסטנטיבית ואף שלילי, בעוד שמחקרים אחרים מעלים עדויות חיוביות לפיהן לסיוע כלכלי חיצוני קיימת תרומה חיובית על צמיחתן של מדינות (Fidrmuc & Kostagianni, 2015). כיצד סתירה זו מוסברת? בהקשר זה, לאורך העשורים האחרונים חוקרים מציעים כי הקשר בין סיוע כלכלי חיצוני לבין התפתחות הכלכלה במדינות הקולטות עשוי להיות מותנה במאפייני המדינות הקולטות. דהיינו, עשוי להתקשר למאפייניהן הייחודיים של המדינות אשר זוכות בפועל לקבל סיוע כספי (Dreher, 2006). למשל, מחקרים מלמדים כי האפקט של סיוע חיצוני על צמיחת כלכלתן של מדינות מותנה במדיניות הכלכלית והפוליטית של המדינות הקולטות. Addison. ועמיתיו (2005) מציינים כי הסיוע הכלכלי תורם באופן משמעותי יותר לכלכלתן של מדינות אשר מכוונות את כספי הסיוע לטובת השקעה בהגברת פרנסתם ושיפור מעמדם הסוצי – אקונומי של אוכלוסיות מוחלשות, וכן, שיפור השירותים, תשתיות, השכלה והזדמנויות תעסוקה של בעלי הסטטוס הסוצי אקונומי נמוך במדינה.

בהמשך להסבר המופיע לעיל, מטרת המחקר הנוכחי לבחון האם הקשר בין סיוע כלכלי לבין צמיחת כלכלתן של מדינות מתפתחות. במחקר הנוכחי העלנו את ההשערה יימצא קשר חיובי בין סיוע כלכלי חיצוני לבין צמיחה כלכלית במדינות מתפתחות (סה"כ מיסים נטו על מוצרים; חיסכון ברוטו מהתמ"ג; הכנסה מקומית גולמית; שיעור גידול צמיחת התמ"ג בין שנה ושנה; גידול שנתי בהכנסה לאומית נטו מותאמת לנפש). על מנת לבחון את השערת המחקר, במסגרת המחקר הנוכחי אספנו נתונים אודות היקף הסיוע כספי למדינות ונתונים הנוגעים לצמיחה כלכלית (סה"כ מיסים נטו על מוצרים, חיסכון ברוטו מהתמ"ג, הכנסה מקומית גולמית, שיעור גידול צמיחת התמ"ג בין שנה ושנה, גידול שנתי בהכנסה לאומית נטו מותאמת לנפש) בהתייחס ל 121 מדינות מפתחות שונות. עבור כל מדינה נדלו הנתונים המופיעים לעיל לכל השנים 1960 עד 2016. ערכנו שימוש במבחני רגרסיה ליניארית (מבחן לבחינת קשרים ליניאריים בין משתנים רציפים) לצורך בחינת השערת המחקר. בקצרה, בניגוד למשוער, תוצאות המחקר העלו כי לא קיים קשר ליניארי מובהק בין סיוע כלכלי חיצוני לבין צמיחה כלכלית במדינות מתפתחות, לרבות סה"כ מיסים נטו על מוצרים; חיסכון ברוטו מהתמ"ג; הכנסה מקומית גולמית; שיעור גידול צמיחת התמ"ג בין שנה ושנה; גידול שנתי בהכנסה לאומית נטו מותאמת לנפש.

סקירת ספרות

סיוע כלכלי למדינות מתפתחות

לאורך העשורים האחרונים גוף רחב של ספרות בתחום "התפתחות כלכלות" הפנה תשומת לב מחקרית כלפי האפקטיביות של סיוע כלכלי למדינות (Gates & Fidrmuc & Kostagianni, 2015; Hoeffler, 2004; Minoiu & Reddy, 2010). ככלל, סיוע כלכלי מוגדר כהעברת משאבים (לרוב כסף) בין מדינות המכוון לצורך קידום, פיתוח ועידוד הצמיחה הכלכלית במדינת היעד, זאת, בין אם חלה מגמה של צמיחה בכלכלת המדינה ובין אם לאו (Minoiu & Reddy, 2010). יודגש כי הסיוע הכלכלי עשוי להיות אינסטרומנטאלי \ כספי או סיוע אחר, למשל – ייעוץ, פיתוח עתודות ומשאבים וכדומה (Gates & Hoeffler, 2004).

מהו הרציונאל העומד מאחורי סיוע כלכלי למדינות הקולטות? בכלל זה, בהתאם לתיאוריית צוואר הבקבוק (Capital bottleneck theories) מחסור כספי מהווה גורם עיקרי בשפל והיעדר צמיחה כלכלית במדינה. בשנים שלאחר מלחמת העולם השנייה, מימון החיצוני נתפס כבאמצעי לסייע למדינות להשתחרר מקיפאון כלכלי ועוני, זאת על ידי אספקה של משאבים בדמות כסף, סחורות והשקעה במדינות המצויות במשבר. מודלים ראשוניים אשר פותחו בשנות השבעים הציעו כי לשם צמיחה כלכלית, על מדינות להחזיק בהון ומשאבים כגון - סחורות, מפעלי תעשייה, הון כספי, אוצרות טבע וכיוצא בזה (Minoiu & Reddy, 2010).

מחסור בכסף ומשאבים קשור להפחתת הצריכה בחברה, הפחתת פוטנציאל הייצור והקנייה בעתיד. בכלל זה, מחקרים מעלים כי רמת ההשקעות, כוח ייצור, הייצוא והקנייה של מדינה הינן פונקציה של הונה הכספי. במקביל, הונה הכספי של מדינה הינו תוצר של רמת ההשקעות, כוח ייצור, הייצוא והקנייה של המדינה (Minoiu & Reddy, 2010). מכיוון שמדינות המצויות במשבר כלכלי נוטות להתאפיין בהון כספי נמוך הן מצויות במעגל קסמים של עוני – רמת ההכנסה וההון הנמוכים של המדינה מקשים על המדינה למשוך משקיעים, לייצר, לייצא ולייבא מוצרים. באופן זה, ללא מתן סיוע כלכלי חיצוני, מדינות המצויות תחת משבר כלכלי מצויות בלולאה שאינה מאפשרת לכלכלתה לצמוח (Fidrmuc & Kostagianni, 2015). בהמשך להסבר זה, לפי מודל הצמיחה היצע העבודה וצמיחתה הכלכלית של מדינה מותנים ביכולתה להפיק הון ורווחים. מכיוון שהיקף ההון במדינות מתפתחות נמוך למדי, כלכלתן של מדינות אלו מתקשה לצמוח. לכן, נדרש סיוע חיצוני כדי להגביר את הון הכלכלי (Minoiu & Reddy, 2010).

מה עומד מאחורי הסיוע הכלכלי למדינות?

הספרות המחקרית בתחום "הקצאת סיוע למדינות קולטות" מעלה גורמים שונים המניעים מדינות לעניק סיוע כלכלי למדינות קולטות (Dollar & Levin, 2004; Berthélemy & Tichit, 2004). ככלל, המטרה המוצהרת של הסיוע הינה, בין השאר, למען הקלת המשבר הכלכלי במדינות, סיוע לרווחת האוכלוסייה המקומית, קידום ערכים של דמוקרטיה וחופש ומתן זכויות אדם (Gates & Hoeffler, 2004). בהמשך לכך, מחקרים מעלים כי כספי סיוע אשר ניתנים ממדינות נורדיות חופשי לחלוטין מהאינטרסים כלכליים או פוליטיים ומכוונים כלפי מטרות טהורות של הפחתת העוני במדינות הקולטות, קידום ערכי הדמוקרטיה וזכויות האדם וכדומה (Gates & Hoeffler, 2004).

חרף החשיבות הטמונה במתן סיוע כספי למדינות המצויות במשבר, הספרות מעלה כי במקרים רבים סיוע מצד מדינות שונות בעולם נובע מאינטרסים ושיקולים פוליטיים, כלכליים ואסטרטגיים. בהמשך לכך, לפי אלסינה ודולר (Alesina & Dollar, 2000) המדינות התורמות הגדולות ביותר (למשל – ארצות